

ТЕМА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Питання

- 1. Поняття зайнятості населення і напрями державної політики у цій сфері.***
- 2. Органи, які здійснюють працевлаштування, та суб'єкти надання послуг з посередництва у працевлаштуванні.***
- 3. Правовий статус громадян, які шукають роботу, і безробітних.***
- 4. Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу.***
- 5. Соціальний захист у разі настання безробіття.***
- 6. Контроль і відповідальність у сфері зайнятості населення.***

1. Поняття зайнятості населення і напрями державної політики у цій сфері

Проголошення України соціальною державою зумовлює проведення активної соціальної політики, в тому числі й у сфері правового регулювання зайнятості та працевлаштування.

Трансформаційні процеси в економіці країни, складний кризовий період спричинили загострення проблеми зайнятості населення. З метою сприяння зайнятості, мінімізації рівня безробіття в Україні сформований цілісний державний механізм, що об'єднує політику зайнятості, фінансово-економічні, інформаційні, кадрові та інші складники. Відсутність злагодженої роботи усіх складових такого механізму може призвести до масового вивільнення працівників, збільшення нелегальної зайнятості, зростання соціальної напруги в суспільстві, масового поширення бідності та інших негативних наслідків.

Стратегічною метою системи регулювання зайнятості населення є досягнення повної, продуктивної, вільно обраної зайнятості, яка надасть можливість кожному громадянину своєю працею забезпечити собі та своїй сім'ї комфортні умови для життя, сприятиме зростанню ефективності суспільного виробництва, створюватиме належні умови для розвитку особистості працівника.

Відносини у сфері зайнятості в Україні регламентовані Конституцією України, законами «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», розд. III-A

«Забезпечення зайнятості вивільнюваних працівників» КЗпП України, іншими актами законодавства.

Базову основу законодавства про зайнятість становить Закон України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 р. Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття.

В цілому інститут зайнятості населення має комплексний характер, оскільки охоплює не лише норми трудового, а й адміністративного права, а також права соціального забезпечення. Наприклад, порядок діяльності державних органів, що здійснюють працевлаштування, регламентується адміністративно-правовими нормами, а надання соціального захисту у разі настання безробіття – соціально-забезпечувальними.

Кожна особа має право на вільно обрану зайнятість. Реалізація права на вибір місця, виду діяльності та роду занять здійснюється шляхом самостійного забезпечення особою своєї зайнятості чи звернення з метою працевлаштування до роботодавця або за сприяння центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, чи суб'єкта господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні.

Примушування до праці у будь-якій формі забороняється. Добровільна незайнятість особи не може бути підставою для притягнення її до відповідальності.

Характер незайнятості може бути різним. Незайнятих осіб умовно можна поділити на «активно незайнятих» (безробітних, які зареєстровані у державній службі зайнятості, що знаходяться в активному пошуку підходящої роботи та готові до неї приступити) та «пасивно незайнятих» (громадян, не зайнятих суспільно корисною діяльністю – як таких, що не бажають працювати з будь-якої причини; непрацюючих пенсіонерів та осіб з інвалідністю).

Зайнятість трактується за нормами Закону України «Про зайнятість населення» як не заборонена законодавством діяльність осіб, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно.

Зайнятість населення забезпечується шляхом встановлення відносин, що регламентуються трудовими договорами (контрактами), провадження підприємницької та інших видів діяльності, не заборонених законом.

До зайнятого населення належать:

особи, які працюють за наймом на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством;

особи, які забезпечують себе роботою самостійно (у тому числі члени особистих селянських господарств);

особи, які проходять військову чи альтернативну (невійськову) службу;

особи, які на законних підставах працюють за кордоном та мають доходи від такої зайнятості;

особи, що навчаються за денною формою у загальноосвітніх, професійно-технічних та закладах вищої освіти та поєднують навчання з роботою;

непрацюючі працездатні особи, які фактично здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, особою з інвалідністю I групи або за особою похилого віку, яка за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досягла 80-річного віку, та отримують допомогу, компенсацію та/або надбавку відповідно до законодавства;

батьки – вихователі дитячих будинків сімейного типу, прийомні батьки, якщо вони отримують грошове забезпечення відповідно до законодавства;

особи, які проживають разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, та одержують грошову допомогу на догляд за нею відповідно до законодавства.

До зайнятого населення не належать іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні і зайнятість яких пов'язана із забезпеченням діяльності іноземних посольств і місій або виконанням своїх професійних чи трудових обов'язків перед роботодавцем-нерезидентом. Держава гарантує у сфері зайнятості: вільне обрання місця роботи та виду діяльності, вільний вибір або зміну професії; одержання заробітної плати (винагороди) відповідно до законодавства; професійну орієнтацію; професійне навчання; безоплатне сприяння у працевлаштуванні, обранні підходящої роботи та одержанні інформації про ситуацію на ринку праці; соціальний захист у разі настання безробіття; захист від дискримінації у сфері зайнятості, необґрунтованої відмови прийнятті на роботу і незаконного звільнення; додаткове сприяння працевлаштуванні окремих категорій громадян.

Закон України «Про зайнятість населення» передбачає додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню для таких категорій громадян:

один із батьків або особа, яка їх замінює і має на утриманні дитину (дітей) віком до шести років; виховує без одного з подружжя дитину віком до 14 років або дитину з інвалідністю; утримує без одного з подружжя особу з інвалідністю з дитинства (незалежно від віку) та/або особу з інвалідністю I групи (незалежно від причини інвалідності);

діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу; 3) особи, звільнені після відбуття покарання або примусового лікування;

молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і закладах вищої освіти, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу; 5) особи, яким до настання права на пенсію за віком відповідно до ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» залишилося 10 і менше років; 6) особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; 7) особи, яким виповнилося 15 років та які за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює, можуть, як виняток, прийматися на роботу; 8) учасники бойових дій, зазначені у пп. 19 та 20 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Державне регулювання зайнятості – формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття.

Державна політика у сфері зайнятості населення реалізується за такими *напрямами*: сприяння створенню нових робочих місць; задоволення попиту пріоритетних галузей економіки у високо-кваліфікованих працівниках; посилення мотивації до легальної і продуктивної праці; активізація підприємницької ініціативи та самостійної зайнятості населення; удосконалення системи професійного навчання з урахуванням інтересів особистості, потреб економіки та ринку праці; забезпечення створення рівних можливостей для реалізації суб'єктами господарювання інфраструктурних проектів та цільових програм, що фінансуються за рахунок державних коштів; координація та контроль діяльності суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва

працевлаштуванні; повернення безробітних до продуктивної зайнятості; взаємодія органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, роботодавців та професійних спілок з метою забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості; забезпечення ефективного та цільового використання коштів, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері зайнятості населення; здійснення заходів, що сприяють зайнятості громадян, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці; заохочення роботодавців, які зберігають діючі та створюють нові робочі місця насамперед для громадян, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці; забезпечення співпраці центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, інших посередників з працевлаштування та установ соціальної, професійної і трудової реабілітації осіб з інвалідністю, центрів соціальних служб для молоді; захист внутрішнього ринку праці шляхом регулювання залучення до роботи іноземних працівників.

Таким чином, державна політика у сфері зайнятості населення (що базується на конкретних принципах, реалізується за відповідними напрямами, що у кінцевому рахунку складають цілісний механізм) сприяє збереженню трудового потенціалу, досягненню балансу між попитом та пропозицією на ринку праці, зниженню рівня безробіття, посиленню мотивації до продуктивної праці.

2.Органи, які здійснюють працевлаштування, та суб'єкти надання послуг з посередництва у працевлаштуванні

Незайняті громадяни можуть як самостійно підшукувати собі роботу, так і вправі звернутися до уповноважених органів, суб'єктів господарювання за допомогою у працевлаштуванні.

Працевлаштування – комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права особи на працю. Працевлаштування передуює зайнятості, є його найважливішою гарантією.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади формування та реалізації державної політики у сфері зайнятості населення є центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики. Координацію і контроль за виконанням основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення здійснює центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики за участю центрального

органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах.

Фінансування заходів щодо реалізації державної політики у сфері зайнятості населення здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, Фонду соціального захисту інвалідів, Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та інших джерел відповідно до законодавства.

Послуги, що надаються територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, відповідно до покладених на них завдань є безоплатними.

Основними завданнями центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, його територіальних органів є: 1) реалізація державної політики у сфері зайнятості населення та трудової міграції; 2) внесення пропозицій Міністру – керівнику центрального органу виконавчої влади у сфері соціальної політики щодо формування державної політики у сфері зайнятості населення; 3) сприяння громадянам у підборі підходящої роботи; 4) надання роботодавцям послуг з добору працівників; 5) участь в організації проведення громадських та інших робіт тимчасового характеру; 6) сприяння громадянам в організації підприємницької діяльності, зокрема шляхом надання індивідуальних та групових консультацій; 7) участь у реалізації заходів, спрямованих на запобігання масовому вивільненню працівників, профілактика настання страхового випадку, сприяння мобільності робочої сили та зайнятості населення в регіонах з найвищими показниками безробіття, монофункціональних містах та населених пунктах, залежних від місто утворюючих підприємств; 8) організація підготовки, перепідготовки підвищення кваліфікації безробітних з урахуванням поточної та перспективної потреб ринку праці; 9) проведення професійної орієнтації населення; 10) додаткове сприяння у працевлаштуванні окремих категорій громадян, які неконкурентоспроможні на ринку праці; 11) здійснення контролю за використанням роботодавцями та безробітними коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Спеціальним суб'єктом, що здійснює працевлаштування, є *державна служба зайнятості*. Правовий статус цієї служби визначений Положенням про державну службу зайнятості, затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України від 15 грудня 2016 р. № 1543.

Державна служба зайнятості (далі по тексту до кінця підрозд. 4.2 розд. 4 – Служба) є централізованою системою державних установ, діяльність якої спрямовується та координується Міністерством соціальної політики України. Служба складається з Державної служби зайнятості (Центрального апарату Служби), Центру зайнятості Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських центрів зайнятості (регіональні центри зайнятості), міських, районних і міськрайонних центрів зайнятості (базові центри зайнятості), Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України, професійно-технічних навчальних закладів державної служби зайнятості, інших навчальних закладів державної служби зайнятості (навчальні заклади Служби), а також підприємств, установ, організацій, утворених Службою (підпорядковані Службі юридичні особи). Діяльність Служби фінансується за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Центральний апарат Служби, регіональні та базові центри зайнятості є юридичними особами публічного права, мають самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України та банківських установах, кутові штампи та печатки із зображенням Державного Герба України, своїм найменуванням та кодом за ЄДРПОУ, інші печатки та штампи (за наявності).

Центральний апарат Служби є головною державною установою централізованій системі державних установ Служби. Центральний апарат Служби виконує повноваження безпосередньо та через регіональні і базові центри зайнятості, їхні філії, навчальні заклади Служби та підпорядкованих Службі юридичних осіб. Центральний апарат Служби є неприбутковою державною установою.

Службу очолює Голова. Голова Центрального апарату Служби призначається на посаду та звільняється з посади державним секретарем Міністерства соціальної політики України. Голова Центрального апарату Служби може мати заступників (у тому числі першого) і радників.

Регіональні центри зайнятості є неприбутковими державними установами, підпорядкованими та підзвітними Центральному апарату Служби. Регіональний центр зайнятості очолює директор, який може мати заступників.

Базові центри зайнятості є неприбутковими державними установами, підпорядкованими та підзвітними регіональному центру зайнятості, які створюються за рішенням Голови Центрального апарату Служби. Базовий центр зайнятості очолює директор, який може мати заступників.

Регіональні та базові центри зайнятості у межах своїх повноважень видають накази організаційно-розпорядчого характеру. Філії регіонального та базового центрів зайнятості можуть утворюватися у містах, районах та районах у містах.

Служба виконує завдання і функції у сфері зайнятості населення, трудової міграції та соціального захисту від безробіття, а також функції виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, визначені законами України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та «Про зайнятість населення».

Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» послуги з посередництва у працевлаштуванні можуть надавати суб'єкти господарювання.

Суб'єкт господарювання, який надає послуги з посередництва працевлаштуванні, – зареєстрована в установленому законом порядку юридична особа, яка провадить господарську діяльність, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, а також фізична особа – підприємець, що надають послуги з посередництва працевлаштуванні в Україні та/або за кордоном.

До послуг з посередництва у працевлаштуванні належать пошук роботи та сприяння у працевлаштуванні особи, добір працівників відповідно до замовлень роботодавців (у тому числі іноземних) у межах укладених з роботодавцями договорів (контрактів).

Перелік суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, та суб'єктів господарювання, які здійснюють наймання працівників для подальшого виконання ними роботи Україні в інших роботодавців, формується та ведеться центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, в установленому Кабінетом Міністрів України порядку.

Суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, та суб'єкти господарювання, які здійснюють наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні інших роботодавців, зобов'язані: 1) надавати громадянам повну та достовірну інформацію про попит роботодавця на робочу силу (вакансії), його вимоги щодо кваліфікації, досвіду роботи, про умови, характер та оплату праці; 2)

співпрацювати з відповідним територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, підприємствами, установами та організаціями, профспілками та їх об'єднаннями, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями; 3) забезпечувати захист інформації, що надійшла від громадян, які звертаються з метою працевлаштування, та дотримання правил використання і поширення такої інформації, встановлених законами України «Про інформацію» та «Про захист персональних даних», а також конфіденційність комерційної інформації роботодавців відповідно до закону; подавати територіальним органам центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, відомості про чисельність працевлаштованих ними осіб у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, за погодженням з центральним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у галузі статистики.

Суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва працевлаштуванні, не мають права: 1) свідомо здійснювати набір, працевлаштування або наймання працівників для робіт, пов'язаних із неприйнятними небезпеками і ризиками, а також для робіт, на яких ці працівники можуть стати жертвами зловживань чи дискримінації будь-якого характеру; 2) перешкоджати найманню залученого працівника безпосередньо роботодавцем, обмежувати професійну мобільність працівника, накладати санкції на працівника, який погодився на роботу в іншого роботодавця; 3) надавати працівників у розпорядження роботодавця для заміни його працівників, які проводять страйк або інші колективні дії.

Суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва працевлаштуванні в Україні, співпрацюють з територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, шляхом: укладення договорів про співпрацю за окремими напрямками діяльності, у тому числі для обміну даними про вільні робочі місця (вакансії); 2) проведення спільних заходів (проектів); 3) консультування з метою вдосконалення професійної практики та надання послуг роботодавцям і особам, які шукають роботу, в тому числі тих, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.

Суб'єктам господарювання, які надають послуги з посередництва працевлаштуванні в Україні, забороняється отримувати від громадян, яким надано зазначені послуги, гонорари, комісійні та інші винагороди. Оплата

послуг з працевлаштування здійснюється виключно роботодавцем, якому надано такі послуги.

Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, здійснюється, зокрема, шляхом: 1) ведення переліку таких суб'єктів господарювання; 2) правового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, що надають особам послуги з пошуку роботи та сприяння в працевлаштуванні, а також добору кадрів для роботодавців; 3) нагляду та контролю за дотриманням законодавства про працю і зайнятість населення, що здійснюється уповноваженим органом з реалізації державної політики питань державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення. Отже, законодавство України про зайнятість передбачає систему загальних та спеціальних органів (суб'єктів), які здійснюють працевлаштування населення, надають комплекс послуг з посередництва у працевлаштуванні з метою забезпечення легальної зайнятості та, у кінцевому рахунку, працевлаштування осіб, які шукають роботу, та безробітних.

3. Правовий статус громадян, які шукають роботу, і безробітних

Безробіття – соціально-економічне явище, за якого частина осіб не має змоги реалізувати своє право на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування.

Зростання безробіття створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал, підвищується ризик соціального напруження, ростуть витрати на підтримку безробітних.

Безробітний – особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів як джерела існування, готова та здатна приступити до роботи.

Статусу безробітного може набути:

особа працездатного віку до призначення пенсії (зокрема на пільгових умовах або за вислугу років), яка через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів, готова та здатна приступити до роботи;

особа з інвалідністю, яка не досягла встановленого ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку та отримує пенсію по інвалідності або соціальну допомогу відповідно до законів України «Про державну соціальну допомогу особам з

інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» та «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю»;

особа, молодша 16-річного віку, яка працювала і була звільнена зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, зокрема припиненням або перепрофілюванням підприємств, установ та організацій, скороченням чисельності (штату) працівників.

Статус безробітного надається за особистою заявою перерахованих вище категорій осіб у разі відсутності підходящої роботи з першого дня реєстрації у територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, незалежно від зареєстрованого місця проживання чи місця перебування.

Особа, яка намагається реалізувати своє право на працю, готова та здатна приступити до роботи, вважається такою, що шукає роботу, до моменту набуття статусу зареєстрованого безробітного. Іншими словами, *громадянами, які шукають роботу*, є особи, яким не може бути надано в установленому порядку статус зареєстрованого безробітного чи відмовлено у наданні такого статусу.

Підходящою для безробітного вважається робота, що відповідає освіті, професії (спеціальності), кваліфікації особи з урахуванням доступності транспортного обслуговування, встановленої рішенням місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної ради. Заробітна плата повинна бути не нижче розміру заробітної плати такої особи за останнім місцем роботи з урахуванням середнього рівня заробітної плати, що склався у регіоні за минулий місяць, де особа зареєстрована як безробітний. Під час пропонування підходящої роботи враховується тривалість роботи за професією (спеціальністю), кваліфікація, досвід, тривалість безробіття, а також потреба ринку праці. Без згоди громадянина йому не може пропонуватися робота, яка потребує зміни місця проживання.

Для осіб, які не мають професії (спеціальності) і вперше шукають роботу, підходящою вважається така робота, що потребує первинної професійної підготовки, зокрема безпосередньо на робочому місці, а для осіб, які бажають відновити трудову діяльність після перерви тривалістю, що перевищує шість місяців, підходящою вважається робота за професією останнього місця роботи або робота з проходженням попередньої перепідготовки за новою професією (спеціальністю) за направленням

територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції.

У разі коли неможливо надати безробітному роботу за професією протягом шести місяців з дня перебування на обліку в територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, йому пропонується підходяща робота з урахуванням здібностей, стану здоров'я і професійного досвіду, доступних для нього видів навчання та потреби ринку праці.

Для громадян, які не працювали за попередньо здобутими професіями (спеціальностями) понад 12 місяців, підходящою вважається робота, яку вони виконували за останнім місцем роботи, а робота за здобутими раніше професіями (спеціальностями) може вважатися підходящою за умови попереднього підвищення кваліфікації з урахуванням потреби ринку праці.

У разі зміни безробітним професії за направленням територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, підходящою вважається робота за новою та за попередньою професією (спеціальністю).

Для безробітних, які не мають професії, або таких, що працювали на роботах, які не потребують спеціальної підготовки, та перебувають на обліку в територіальному органі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, більш як шість місяців, підходящою роботою також вважається участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру, тривалість яких перевищує один місяць.

Для громадян, які бажають відновити трудову діяльність після тривалої (більш як 12 місяців) перерви (крім громадян, яким до досягнення загальноновстановленого пенсійного віку залишилося два менше років), підходящою роботою також вважається участь у громадських роботах, а так само інших роботах тимчасового характеру, що відповідають їх освіті, професії (спеціальності), професійному досвіду, зокрема за спорідненими професіями, та тривають понад один місяць.

Підходящою для безробітного не може вважатися робота, якщо: місце роботи розташовано за межами доступності транспортного обслуговування, встановленої рішенням місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної ради; умови праці не відповідають правилам і нормам, встановленим законодавством про працю та охорону праці (в тому числі якщо на запропонованому місці роботи порушуються встановлені законом

строки виплати заробітної плати); умови праці на запропонованому місці роботи не відповідають стану здоров'я громадянина, підтвердженому медичною довідкою.

Правовий статус безробітного включає в себе такі елементи: права безробітного, державні гарантії їх забезпечення та його обов'язки.

Зареєстровані безробітні наділені комплексом прав та обов'язків. Зокрема, зареєстровані безробітні мають право на: 1) безоплатне одержання від територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції: послуг з пошуку підходящої роботи та сприяння працевлаштуванні, в тому числі на громадські та інші роботи тимчасового характеру; консультаційних, інформаційних та профорієнтаційних послуг з метою обрання або зміни виду діяльності (професії); інформації про свої права та обов'язки як безробітного; відомостей про себе, які містяться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі; 2) матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги відповідно до законів України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про зайнятість населення»; 3) збереження права на виплату допомоги по безробіттю на період участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру (тривалістю до 180 днів, зокрема у разі заміщення тимчасово відсутнього працівника) у розмірах, встановлених до укладення ними строкового трудового договору на участь у таких роботах; 4) оскарження, у тому числі до суду, дій або бездіяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, їх посадових осіб, що призвели до порушення прав щодо зайнятості особи.

Гарантії для безробітних громадян поділяються на дві групи: гарантії у сфері зайнятості, гарантії у сфері соціальної підтримки.

у сфері зайнятості безробітним гарантується: безоплатне сприяння у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням суспільних потреб всіма доступними засобами, включаючи консультаційні, інформаційні та профорієнтаційні послуги; професійне навчання безробітних; захист від будь-яких проявів дискримінації на всіх етапах працевлаштування; надання можливості тимчасового працевлаштування шляхом участі в оплачуваних громадських роботах тощо.

До групи гарантій у сфері соціальної підтримки зареєстрованих безробітних відносяться виплата в установленому порядку допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним

підприємницької діяльності; виплата допомоги на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні, тощо.

Зареєстровані безробітні зобов'язані: 1) самостійно або за сприяння територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, здійснювати активний пошук роботи, який полягає у вжитті цілеспрямованих заходів до працевлаштування, зокрема взяття участі конкурсних доборах роботодавців; 2) відвідувати територіальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, в якому він зареєстрований як безробітний у визначений і погоджений з ним час, але не рідше ніж один раз на тридцять календарних днів; 3) дотримуватися письмових індивідуальних рекомендацій щодо сприяння працевлаштуванню, зокрема брати участь у заходах, пов'язаних із сприянням забезпеченню зайнятості населення; 4) інформувати територіальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, протягом трьох робочих днів про обставини припинення реєстрації.

Неухильне виконання безробітними усіх покладених на них Законом України «Про зайнятість населення» обов'язків є однією з умов забезпечення успіху в пошуку роботи.

4. Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу

Порядок реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р. № 792. Цей Порядок визначає процедуру реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу центром зайнятості державної служби зайнятості.

Облік осіб, які шукають роботу, проводиться центром зайнятості незалежно від зареєстрованого місця проживання чи перебування таких осіб.

Для взяття на облік у центрі зайнятості особи, які шукають роботу пред'являють паспорт громадянина України або інший документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України; довідку про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків та інформують про освіту, досвід роботи, зайнятість або перебування у трудових відносинах.

Іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають Україні, визнані в Україні біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, яким надано в Україні притулок чи тимчасовий захист, а також ті, що одержали дозвіл на імміграцію, – посвідку на постійне проживання або посвідчення біженця або особи, яка потребує додаткового захисту або якій надано тимчасовий захист.

Особа з інвалідністю, яка не досягла пенсійного віку та отримує пенсію по інвалідності або державну соціальну допомогу, подає копію довідки до акта огляду медико-соціальною експертною комісією та у разі наявності пред'являє індивідуальну програму реабілітації.

Організацію надання послуг особам, які шукають роботу, зареєстрованим безробітним, здійснення супроводу таких осіб з метою їх подальшого працевлаштування забезпечує *кар'єрний радник*.

Кар'єрний радник сприяє особам, які шукають роботу, в пошуку роботи, плануванні кар'єри шляхом: а) надання консультацій щодо працевлаштування, зокрема інформації про вакантні посади, про заходи для самостійного пошуку роботи, початку підприємницької діяльності; б) консультування про можливості професійної підготовки, перепідготовки, формування та розвитку професійних навичок і компетентностей, які користуються попитом на ринку праці, у тому числі щодо вибору/зміни професії (виду професійної діяльності) та/або можливостей започаткування та провадження підприємницької діяльності; в) проведення профорієнтації, профдіагностики; г) інформування про суб'єкти господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, про застосування праці іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Кар'єрний радник вносить до Єдиної інформаційно-аналітичної системи державної служби зайнятості отримані про особу, яка шукає роботу, персональні дані: прізвище, ім'я та по батькові; серію та номер паспорта або дані іншого документа, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України або дані посвідки на постійне проживання або посвідчення біженця або особи, яка потребує додаткового захисту або якій надано тимчасовий захист; зареєстроване місце проживання чи місце перебування; число, місяць та рік народження; реєстраційний номер облікової картки платника податків (крім осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідному органу державної податкової служби і мають відповідну відмітку в паспорті) та інші відомості. На підставі цих даних формується персональна картка особи, яка шукає роботу. Форма персональної картки та

додатки до неї затверджені наказом Міністерства соціальної політики України від 19.12.2018 р. № 1911.

На основі документів та відомостей, отриманих від осіб, які шукають роботу, кар'єрним радником здійснюється первинне профілювання відповідно до методики, затвердженої наказом Міністерства соціальної політики України від 19.12.2018 р. № 1910.

За результатами первинного профілювання кар'єрний радник разом з особою, яка шукає роботу, складають індивідуальний план надання послуг. В індивідуальному плані надання послуг зазначається комплекс заходів, які мають вжити кар'єрний радник та особа, яка шукає роботу, строки та періодичність їх надання, зобов'язання сторін щодо виконання цього плану. Індивідуальний план надання послуг особі, яка шукає роботу, складається у двох примірниках, підписується безпосередньо такою особою та кар'єрним радником. Один примірник підписаного обома сторонами індивідуального плану надання послуг видається особі, яка шукає роботу. Примірна форма індивідуального плану надання послуг, порядок та умови його складення, виконання затверджені наказом Міністерства соціальної політики України 19.12.2018 р. № 1913.

У разі наявності пропозиції щодо роботи кар'єрний радник повідомляє про це особі, яка шукає роботу, та за її згодою видає направлення на працевлаштування за формою, що затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 19.12.2018 р. № 1911. Облік особи, яка шукає роботу, припиняється з дня: а) реєстрації її як безробітної; б) відмови від отримання послуг центру зайнятості; в) відмови від підписання індивідуального плану надання послуг; г) смерті.

Для **надання статусу безробітного** особа, яка шукає роботу, подає заяву про надання статусу безробітного, пред'являє паспорт громадянина України або інший документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України, довідку про присвоєння реєстраційного номера облікової картки, а також трудову книжку (цивільно-правовий договір чи документ, який підтверджує припинення останнього виду зайнятості), документ про освіту; військово-обліковий документ для осіб, які звільнилися із строкової військової служби.

Особа, яка шукає роботу і подала заяву про надання статусу безробітного, зобов'язана подати кар'єрному раднику не пізніше сьомого календарного дня з дня отримання направлення на працевлаштування письмову відповідь роботодавця про працевлаштування або відмову у працевлаштуванні. Під час формування направлення на працевлаштування кар'єрний радник зобов'язаний перевірити актуальність пропозиції підходящої роботи та

попередньо узгодити з роботодавцем умови проведення співбесіди з особою, яка шукає роботу і подала заяву про надання статусу безробітного. Якщо в зазначений строк така особа подає кар'єрному раднику письмову відповідь роботодавця про відмову у працевлаштуванні або відстрочення вирішення питання щодо працевлаштування у зв'язку з необхідністю проходження медичного та наркологічного огляду, призначення дати конкурсного відбору, такій особі надається статус безробітного з дня подання відповідної заяви. У разі відсутності підходящої роботи особі, яка шукає роботу, може бути надано статус безробітного з першого дня взяття на облік у центрі зайнятості.

Рішення про надання статусу безробітного чи відмову у наданні такого статусу приймається центром зайнятості не пізніше сьомого календарного дня з дня подання особою, яка шукає роботу, заяви про надання статусу безробітного.

Підставами для відмови у наданні статусу безробітного є:

відсутність на дату прийняття рішення про надання статусу безробітного необхідних документів;

встановлення факту зайнятості особи, у тому числі отримання повідомлення від роботодавця про працевлаштування особи;

подання заяви про надання статусу безробітного особою, яка не зазначена у ч. 1 ст. 43 Закону України «Про зайнятість населення»;

письмова відмова особи від пропозиції підходящої роботи;

невідвідування роботодавця та неподання в установлений строк без поважних причин особою письмової відповіді роботодавця про результати співбесіди відповідно до виданого центром зайнятості направлення на працевлаштування;

неповернення особою коштів, отриманих за період попередньої реєстрації.

У разі прийняття центром зайнятості рішення про відмову у наданні статусу безробітного особа може повторно подати заяву про надання зазначеного статусу не раніше ніж через сім календарних днів з дня прийняття такого рішення. Рішення центру зайнятості про відмову у наданні статусу безробітного може бути оскаржене в установленому законодавством порядку.

Після реєстрації безробітного кар'єрний радник протягом десяти календарних днів вживає заходів із здійснення щодо нього поглибленого профілювання відповідно до методики, затвердженої наказом Міністерства соціальної політики України від 19.12.2018 р. № 1910.

На основі отриманих результатів поглибленого профілювання кар'єрний радник разом із зареєстрованим безробітним розробляє індивідуальний план працевлаштування.

Індивідуальний план працевлаштування повинен містити комплекс заходів, які мають вжити кар'єрний радник та особисто зареєстрований безробітний, для працевлаштування або здійснення іншого виду зайнятості, зокрема: а) взаємні права, обов'язки кар'єрного радника та зареєстрованого безробітного; б) заходи, пов'язані з пошуком роботи, співпрацею з роботодавцями та проведенням переговорів щодо умов працевлаштування; в) заходи, пов'язані з отриманням освітніх послуг, обранням суб'єкту освітньої діяльності; г) перелік активних заходів для забезпечення зайнятості; г) умови залучення суб'єктів господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, для сприяння у працевлаштуванні безробітного; д) строки, звітність, порядок інформування щодо виконання заходів, пов'язаних з реалізацією індивідуального плану працевлаштування, форму співпраці та підтвердження вжиття заходів, передбачених планом, кількість заходів та зустрічей з кар'єрним радником, іншими співробітниками центру зайнятості; д) умови внесення змін та відповідальність кожної із сторін за невиконання чи неналежне виконання індивідуального плану працевлаштування.

Особливі потреби осіб з інвалідністю, осіб, звільнених з військової служби після участі у проведенні антитерористичної операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, мають бути відповідно враховані в індивідуальному плані працевлаштування.

Зареєстрований безробітний відповідно до свого індивідуального плану працевлаштування зобов'язаний відвідувати центр зайнятості, в якому він зареєстрований, не рідше ніж один раз на 30 календарних днів, крім випадків, що сталися внаслідок надзвичайної ситуації. Зареєстрований безробітний, який з поважної причини не зміг звернутися до центру зайнятості у строк, установлений кар'єрним радником для відвідування, повинен відвідати центр зайнятості не пізніше ніж у день, що настає після закінчення дії обставин, що склалися у зв'язку з поважною причиною, за умови підтвердження її наявності відповідними документами. Поважними причинами, наявність яких підтверджена відповідними документами, є хвороба громадянина, смерть членів його сім'ї та родичів, догляд за хворою дитиною віком до 14 років, відвідування лікарні, судових та правоохоронних органів, районних

військкоматів, інших державних установ та інші обставини, які унеможливають відвідування центру зайнятості.

Центр зайнятості припиняє реєстрацію:

з дня:

– початку зайнятості особи (крім участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру, зайнятості працею, пов'язаною з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів);

– працевлаштування за наймом на умовах трудового договору (контракту);

– укладення цивільно-правового договору про виконання робіт (надання послуг);

– забезпечення роботою самостійно;

– призначення виплати грошового забезпечення батькам – вихователям дитячих будинків сімейного типу, прийомним батькам;

– призначення грошової допомоги на догляд за особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього нагляду;

– призначення грошової допомоги, компенсації та/або надбавки непрацюючій працездатній особі, яка фактично здійснює догляд за дитиною з інвалідністю, особою з інвалідністю I групи або особою похилого віку, яка за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду або досягла 80-річного віку;

– зайняття іншим видом діяльності згідно зі ст. 4 Закону України «Про зайнятість населення»;

– видання відповідно до законодавства про працю наказу (розпорядження) про поновлення зареєстрованого безробітного на роботі;

– вступу на навчання за денною формою, у тому числі з використанням ваучера;

– призову чи прийому на військову службу або направлення на альтернативну (невійськову) службу;

– набрання законної сили вироком суду про засудження зареєстрованого безробітного до позбавлення волі, обмеження волі, арешту (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням);

– досягнення зареєстрованим безробітним пенсійного;

– подання ним заяви про бажання здійснювати догляд за дитиною до трьох років;

– подання зареєстрованим безробітним заяви про припинення реєстрації;

- визнання зареєстрованого безробітного нездатним до трудової діяльності відповідно до акта огляду медико-соціальною експертною комісією;

- встановлення факту подання зареєстрованим безробітним недостовірних даних та документів, на підставі яких прийнято рішення про надання йому статусу безробітного, призначення виплати матеріального забезпечення на випадок безробіття та надання соціальних послуг, що мав місце протягом періоду реєстрації;

- встановлення факту виконання зареєстрованим безробітним оплачуваної роботи (надання послуг), зайняття іншим видом діяльності згідно зі ст. 4 Закону України «Про зайнятість населення»;

- припинення професійного навчання за направленням центру зайнятості без поважних причин;

- відмови від двох пропозицій підходящої роботи, в тому числі за набутою професією за направленням центру зайнятості, а для зареєстрованого безробітного, який вперше шукає роботу та не має професії (спеціальності), – відмови від двох пропозицій проходження професійного навчання у період з дня реєстрації (перереєстрації);

- смерті зареєстрованого безробітного або визнання його за рішенням суду померлим, безвісно відсутнім, недієздатним чи обмежено дієздатним;

- подання зареєстрованим безробітним заяви про бажання отримувати соціальні послуги та виплату матеріального забезпечення на випадок безробіття в іншому центрі зайнятості;

2) у разі невідвідування зареєстрованим безробітним без поважних причин центру зайнятості:

- протягом 30 робочих днів з дати прийняття рішення про таке відвідування (крім тих, що беруть участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру, проходять професійне навчання за направленням центру зайнятості, зайняті працею, пов'язаною з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів) (реєстрація припиняється з наступного дня після останнього фактичного відвідування центру зайнятості. Рішення про припинення реєстрації безробітного у цьому випадку приймається на 31-й день);

- протягом 14 робочих днів з дня припинення участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру, закінчення праці, пов'язаної організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів (реєстрація припиняється з

дня припинення участі у громадських та інших роботах тимчасового характеру, праці, пов'язаної з організацією підготовки та проведенням виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів. Рішення про припинення реєстрації безробітного у цьому випадку приймається на 15-й день);

– протягом 14 робочих днів з дня закінчення професійного навчання за направленням центру зайнятості (реєстрація припиняється з дня закінчення професійного навчання за направленням центру зайнятості. Рішення про припинення реєстрації безробітного у цьому випадку приймається на 15-й день);

– протягом 14 робочих днів з дня закінчення строку дії медичної довідки по вагітності та пологах (реєстрація припиняється з дня закінчення строку дії медичної довідки по вагітності та пологах. Рішення про припинення реєстрації безробітного у цьому випадку приймається на 15-й день);

3) з дня відмови від складення, підписання, а також з дня встановлення факту невиконання без поважних причин індивідуального плану працевлаштування.

Особа має право перереєструватися у тому ж або іншому центрі зайнятості як безробітна у разі, коли після припинення реєстрації залишилася безробітною та належить до категорії осіб, які зазначені у ч. 1 ст. 43 Закону України «Про зайнятість населення».

4.5. Соціальний захист у разі настання безробіття

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про зайнятість населення» кожен має право на соціальний захист у разі настання безробіття, що реалізується шляхом:

участі в загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні на випадок безробіття, яке передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття;

надання безоплатних соціальних послуг, зокрема, інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних, професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації з урахуванням попиту на ринку праці, сприяння у працевлаштуванні, зокрема, шляхом фінансової підтримки самозайнятості та реалізації підприємницької ініціативи відповідно до законодавства;

надання особливих гарантій працівникам, які втратили роботу зв'язку із змінами в організації виробництва і праці;

надання додаткової гарантії зайнятості окремим категоріям населення, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці.

Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 р. визначено державні гарантії, що передбачають матеріальне забезпечення на випадок безробіття та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття створено для управління страхуванням на випадок безробіття, акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із статутом Фонду.

Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги мають застраховані особи.

Страхуванню на випадок безробіття підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту), включаючи тих, які проходять альтернативну (невійськову) службу, цивільно-правового договору чи на інших підставах, передбачених законом, військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби) та інші особи, які проходять службу та отримують грошове забезпечення, особи, які провадять незалежну професійну діяльність, фізичні особи – підприємці, члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах.

Право на забезпечення та соціальні послуги має також молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і закладах вищої освіти, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і яка потребує сприяння у працевлаштуванні на перше робоче місце у разі реєстрації в установленому порядку відповідних осіб як безробітних.

Члени особистого селянського господарства, якщо вони не є найманими працівниками, громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, мають право на забезпечення за умови сплати страхових внесків, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Працюючі пенсіонери у разі звернення до державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні мають право на соціальні послуги щодо

пошуку підходящої роботи, перенавчання та підвищення кваліфікації, а також на інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням профілактичні заходи.

Видами матеріального забезпечення є:

- допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;
- допомога по частковому безробіттю відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»;
- допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

Видами соціальних послуг є:

- професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації у професійно-технічних і закладах вищої освіти, у тому числі навчальних закладах державної служби зайнятості, на підприємствах, установах, організаціях;
- профорієнтація;
- пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом організації громадських робіт для безробітних відповідно до Порядку організації громадських та інших робіт тимчасового характеру, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2013 р. № 175;
- надання роботодавцям, які працевлаштовують громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, компенсації відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»;
- надання роботодавцям – суб'єктам малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних, компенсації відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»;
- надання ваучера для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян шляхом перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»;
- здійснення заходів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб;
- інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Професійне навчання зареєстрованих безробітних – професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації, спрямовані на здобуття та удосконалення професійних знань, умінь та навичок, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці за рахунок коштів Фонду

загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Порядок професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних затверджено наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України від 31.05.2013 р. № 318/655. Професійне навчання безробітних організовується на замовлення роботодавця або для самозайнятості, провадження підприємницької діяльності, поточної та перспективної потреби ринку праці з урахуванням побажань безробітних і здійснюється у професійно-технічних і закладах вищої освіти, у тому числі навчальних закладах державної служби зайнятості, на підприємствах, установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання або безпосередньо у роботодавців – замовників кадрів за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Професійна орієнтація населення – комплекс взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізацію здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір або зміну професії та виду трудової діяльності.

Порядок надання територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, послуг з професійної орієнтації осіб затверджено наказом Міністерства соціальної політики України від 03.01.2013 р. № 2.

Право на допомогу по безробіттю залежно від страхового стажу мають застраховані особи, визнані в установленому порядку безробітними, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становить не менше ніж шість місяців за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Застраховані особи, визнані в установленому порядку безробітними, які протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування мають страховий стаж менше шести місяців або звільнені з останнього місця роботи з підстав, передбачених пунктами 3, 4, 7 і 8 статті 40, статтями 41 і 45 Кодексу законів про працю України, а також з аналогічних підстав, визначених іншими законами, особи, зазначені у частині другій статті 6 Закону України «Про загальнообов'язкове державне

соціального страхування на випадок безробіття», особи, зазначені в абзаці третьому частини четвертої статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», мають право на допомогу по безробіттю у мінімальному розмірі.

Допомога по безробіттю виплачується з 8 дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості.

Загальна тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 360 календарних днів протягом двох років, а для осіб, зазначених у частині другій статті 6 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та абзаці третьому частини четвертої статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», – 180 календарних днів.

Для осіб передпенсійного віку (за 2 роки до настання права на пенсію) тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 720 календарних днів.

У разі чергового визнання в установленому порядку застрахованої особи безробітною у межах двох років, протягом яких виплачується допомога по безробіттю, тривалість її виплати враховується сумарно.

Допомога по безробіттю може виплачуватися одноразово для організації підприємницької діяльності безробітними, які не можуть бути працевлаштовані у зв'язку з відсутністю на ринку праці підходящої роботи, крім осіб, зазначених у частині другій статті 6 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття». Ця допомога виплачується особам, яким виповнилося 18 років, за їх бажанням.

Застрахованим особам, зазначеним у ч. 1 ст. 22 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), визначеної відповідно до порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2001 р. № 1266, залежно від страхового стажу, але не менше ніж мінімальний розмір допомоги по безробіттю, встановлений правлінням Фонду для цієї категорії осіб: до 2 років – 50 відсотків; від 2 до 6 років – 55 відсотків; від 6 до 10 років – 60 відсотків; понад 10 років – 70 відсотків.

Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру: перші 90 календарних днів – 100 відсотків; протягом наступних 90 календарних днів – 80 відсотків; у подальшому – 70 відсотків.

Внутрішньо переміщеним особам після надходження документів та відомостей про страховий стаж, заробітну плату (дохід) рішення про призначення допомоги по безробіттю переглядається відповідно до законодавства.

Середньомісячну заробітну плату (дохід) для обчислення допомоги по безробіттю включаються всі види виплат, на які нараховувалися страхові внески, які підтверджуються даними Єдиного державного реєстру застрахованих осіб Пенсійного фонду України.

Допомога по безробіттю не може перевищувати чотирикратного розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом.

Одноразова виплата допомоги по безробіттю для організації безробітним підприємницької діяльності здійснюється у розмірі допомоги по безробіттю, нарахованої у розрахунку на рік. Порядок надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності затверджено наказом Міністерства соціальної політики України від 15.06.2015 р. № 613.

Допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні, виплачується особам, які здійснювали поховання, у розмірі прожиткового мінімуму.

Тривалість виплати допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації скорочується на строк до 90 календарних днів у разі:

- 1) звільнення з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин або за угодою сторін (на 90 календарних днів);
- 2) звільнення з останнього місця роботи з підстав, передбачених пунктами 3, 4, 7, 8 статті 40, статтями 41 і 45 Кодексу законів про працю України, а також з аналогічних підстав, визначених іншими законами (на 90 календарних днів);

приховування відомостей про працевлаштування на тимчасову роботу (у тому числі за межами України) або здійснення іншої діяльності за винагороду в період одержання допомоги по безробіттю;

порушення умов і строку реєстрації та перереєстрації як безробітного, а також недотримання рекомендацій щодо сприяння працевлаштуванню;

перереєстрації безробітного, який був знятий з обліку за невідвідування державної служби зайнятості більше 30 календарних днів без поважних причин та не сприяв своєму працевлаштуванню;

припинення без поважних причин професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості.

6. Контроль і відповідальність у сфері зайнятості населення

Державний контроль за додержанням законодавства про зайнятість населення здійснює уповноважений орган з реалізації державної політики з питань державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, в межах їх повноважень.

Громадський контроль у сфері зайнятості населення здійснюють професійні спілки та їх об'єднання, роботодавці та їх об'єднання.

Посадові особи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, а також фізичні особи – підприємці, винні у порушенні законодавства про зайнятість населення, несуть відповідальність згідно із законодавством.

У разі невиконання роботодавцем протягом року квоти для працевлаштування громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, з нього стягується штраф за кожну необґрунтовану відмову у працевлаштуванні таких осіб у межах відповідної квоти у двократному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення.

У разі провадження суб'єктом господарювання діяльності з надання послуг з посередництва у працевлаштуванні за кордоном без отримання відповідної ліцензії або наймання працівників для подальшого виконання ними роботи в Україні в іншого роботодавця без отримання відповідного дозволу стягується штраф у двадцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення.

У разі неподання або порушення порядку подання суб'єктом господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні, відомостей про працевлаштованих ним осіб стягується штраф двократному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення.

У разі застосування роботодавцем праці іноземців або осіб без громадянства та осіб, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання статусу біженця:

– на умовах трудового або іншого договору без дозволу на застосування праці іноземця або особи без громадянства, стягується штраф за кожну особу у двадцятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення;

– на інших умовах, ніж ті, що передбачені зазначеним дозволом, або іншим роботодавцем, стягується штраф за кожну особу у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення.

У разі неподання або порушення роботодавцем встановленого порядку подання даних щодо запланованого масового вивільнення працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці, у тому числі ліквідацією, реорганізацією або перепрофілюванням підприємств, установ, організацій, скороченням чисельності або штату працівників підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, стягується штраф чотирикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення.

У разі отримання суб'єктом господарювання, який надає послуги з посередництва у працевлаштуванні в Україні, гонорарів, комісійних та інші винагород від громадян, яким надано послуги з працевлаштування, стягується штраф у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення.

У разі порушення суб'єктом господарювання, який надає послуги посередництва у працевлаштуванні за кордоном, вимог Закону України «Про зайнятість населення» та Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» стягується штраф у десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої на момент виявлення порушення.

Штрафи є фінансовими санкціями і не належать до адміністративно господарських санкцій, визначених гл. 27 ГК України.

Штрафи за порушення законодавства про зайнятість населення накладаються уповноваженим органом з реалізації державної політики з питань державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства про зайнятість населення у Порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 509.

У разі несплати (відмови від сплати) протягом місяця передбачених штрафів їх стягнення здійснюється в судовому порядку. Суми штрафів, зазначених у частинах 2, 5 та 6 ст. 53 Закону України «Про зайнятість

населення», зараховуються до бюджету Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, а ті, що зазначені у частинах 3, 4, 7 та 8, – до державного бюджету.

Посадові особи суб'єкта господарювання, що надає послуги з посередництва у працевлаштуванні, які порушили вимоги законодавства під час надання таких послуг, несуть відповідальність згідно із законодавством. Невиконання суб'єктом господарювання, що надає послуги з посередництва у працевлаштуванні, вимог законодавства під час надання таких послуг є підставою для прийняття рішення про припинення діяльності або анулювання ліцензії органом ліцензування.